

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Досліджено сучасний стан іноземних інвестиційних процесів в Україні. Проаналізовано масштаби, географічну, галузеву та регіональну структуру іноземного інвестування. Розглянуто проблеми іноземних інвесторів. Визначено тенденції розвитку іноземних інвестиційних процесів в Україні.

© В.М. Мацука, 2010

Исследовано современное состояние иностранных инвестиционных процессов в Украине. Проанализированы масштабы, географическая, отраслевая и региональная структура иностранного инвестирования. Рассмотрены проблемы иностранных инвесторов. Определены тенденции развития иностранных инвестиционных процессов в Украине.

The modern state of foreign investment processes in Ukraine is investigated. The scale, geographic, sectoral and regional structures of foreign investment are analysed. The problems of foreign investors are considered. The trends of foreign investment processes development in Ukraine are evaluated.

Світова фінансова криза закономірним чином негативно вплинула на економіку України, яка не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску. Важливе місце у вирішенні цієї проблеми належить інвестиціям, оскільки сьогодні вони визначають напрями й інтенсивність розвитку всієї економічної діяльності в суспільстві. Саме динамічно зростаючі інвестиції з матеріалізованими в них інноваціями, трансформуючись у створення нових конкурентоспроможних виробництв, є важливим засобом забезпечення економічного зростання на основі науково-технічного прогресу, підвищення ефективності господарської діяльності.

Сучасний етап розвитку української економіки характеризується процесами відносної політичної та макроекономічної стабілізації. Однак, незважаючи на це, говорити про інвестиційне піднесення ще передчасно. Реальний обсяг інвестицій значно нижчий існуючих потреб економіки, не спостерігаються тенденції і до сталого зростання іноземних інвестицій. Тому за даних умов ключовою проблемою економічної політики держави є активізація інвестиційної діяльності, яка потребує формування такої інвестиційної політики, що дає можливість максимально використовувати національні ресурси й залучати у вітчизняну економіку іноземні інвестиції.

Досліджуючи тенденції інвестиційних процесів в Україні, слід спиратися на авторитетну думку відомих спеціалістів [1-15].

Мета статті – комплексне дослідження розвитку іноземної інвестиційної діяльності в Україні. Теоретичну основу дослідження становлять методи загальнонаукового пізнання, статистичного та математичного аналізу.

Проаналізуємо стан іноземних інвестиційних процесів в Україні. Іноземне інвестування посідає особливе місце у структурі зовнішньоекономічних пріоритетів розвитку економіки України.

Розвиток іноземного інвестування в Україні з 1994 р. характеризується позитивною динамікою (табл. 1).

Таблиця 1

Сукупний капітал нерезидентів в Україні за 1994-2010 рр. *

Роки	Сукупний обсяг капіталу нерезидентів, млн. дол. США	Темпи зростання до попереднього року, %	До 1994 р., разів
1994	219,4	–	–
1995	483,5	220,4	2,20
1996	896,9	185,5	4,09

1997	1438,2	160,4	6,56
1998	2063,6	143,5	9,41
1999	2810,7	136,2	12,81
2000	3281,8	116,8	14,96
2001	3875,0	118,1	17,66
2002	4555,3	117,6	20,76
2003	5471,8	120,1	24,94
2004	6794,4	124,2	30,97
2005	9047,0	133,2	41,24
2006	16890,0	186,7	76,98
2007	21607,3	127,9	98,48
2008	29542,7	136,7	134,65
2009	35616,4	120,6	162,34
2010	40026,8	112,4	182,44

*Дані наведено на початок року. Розраховано за даними Держкомстатистики України [11].

На початок 2010 р. було залучено 40026,8 млн. дол. США іноземних інвестицій. Сукупний обсяг капіталу нерезидентів в Україні збільшився з початку 1994 р. більш ніж у 180 разів.

У розрахунку на одну особу обсяг ПІІ (прямі іноземні інвестиції) становить 872,6 дол. США та є найбільшим за роки спостереження річним показником.

Чистий приріст ПІІ в Україні, з урахуванням їх переоцінки, утрат, курсової різниці тощо, за 2009 р. він становив 4410,7 млн. дол. США, досягає 72,6% рівня попереднього року (табл. 2).

Склад іноземних інвесторів в Україні формується за рахунок: транснаціональних корпорацій; компаній-аутсайдерів, що не витримали конкуренції у своїх країнах; компаній з обмеженими фінансовими можливостями, що розраховують на швидкий успіх.

Таблиця 2

Чистий приріст прямих іноземних інвестицій в Україні за 1992-2009 рр. *

Роки	Чистий приріст ПІІ, млн. дол. США	Темпи зростання до попереднього року, %	До 1994 р., разів
1992-1993	219,4	–	–
1994	264,1	120,4	1,20
1995	413,4	156,5	1,88
1996	541,3	130,9	2,47
1997	625,4	115,5	2,85
1998	747,1	119,5	3,41
1999	471,1	63,1	2,15
2000	593,2	125,9	2,70
2001	680,3	114,7	3,10
2002	916,5	134,7	4,18
2003	1322,6	144,3	6,03
2004	2252,6	170,3	10,27
2005	7843,0	348,0	35,75
2006	4717,3	60,1	21,50
2007	7935,4	168,2	36,17
2008	6073,7	76,5	27,68
2009	4410,4	72,6	20,10

*Розраховано за даними Держкомстатистики України [11].

Географічна структура іноземного інвестування в Україні формується під впливом двох взаємопов'язаних груп факторів. З одного боку, її розвиток визначається глибиною зовнішньоекономічних зв'язків із традиційними партнерами (країни СНД із домінуванням Росії, окремі східноєвропейські та західні країни), а з іншого – потребою диверсифікації, перш за все, міжнародної інвестиційної діяльності. У цьому контексті характерним є: переважання двосторонніх міждержавних угод, у яких практично непророблені механізми участі в

багатосторонніх міжнародних структурах (ВТО, конвенції з передачі передових технологій та авторських прав тощо); вузька орієнтація в міжнародних фінансових відносинах (переважно на МВФ та США); орієнтація на незрілі інтеграційні регіональні та субрегіональні угруповання.

Географічна структура іноземного інвестування залишається достатньо стабільною (рис. 1).

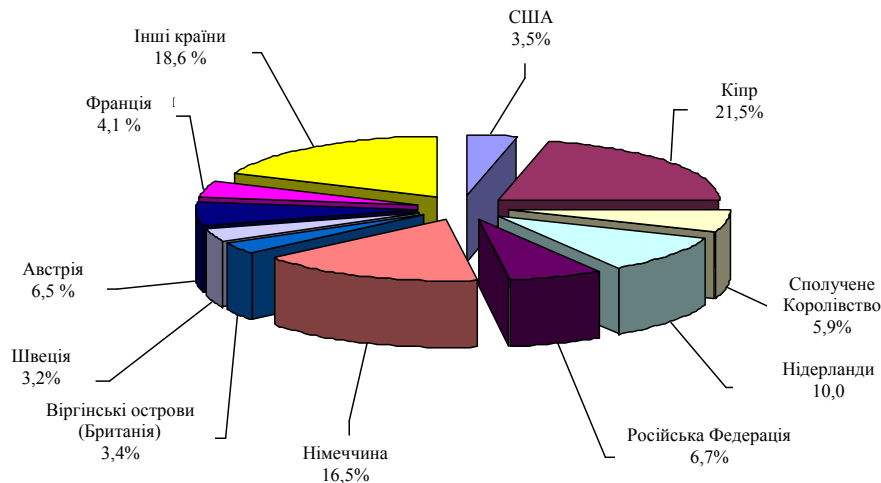

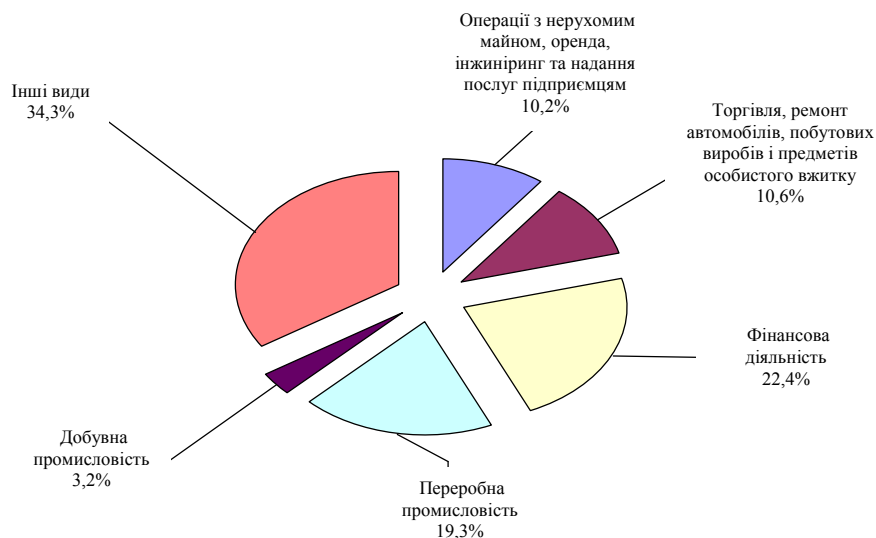
Рис. 1. Географічна структура прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на 01.01.2010 р.

Інвестиції надійшли із 125 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, входять: Кіпр – 8593,2 млн. дол. США (21,5%), Німеччина – 6613,0 (16,5%), Нідерланди – 4002,0 (10,0%), Російська Федерація – 2674,6 (6,7%), Австрія – 2604,1 (6,5%), Сполучене Королівство – 2375,9 (5,9%), Франція – 1640,1 (4,1%), Сполучені Штати Америки – 1387,1 (3,5%), Віргінські острови, Британські – 1371,0 (3,4%) і Швеція – 1272,3 млн. дол. США (3,2%).

Найбільший сегмент українського ринку (78,3%) займають інвестиції із країн ЄС.

Серйозну проблему для України становлять не тільки малі обсяги іноземних інвестицій, але і їх галузева структура. Глибокі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями.

Аналіз галузевої привабливості України свідчить, що найбільш інтенсивно інвестиційні процеси спостерігаються у високорентабельних сферах, які не потребують значного вкладення капіталу при забезпеченні швидкої віддачі (рис. 2).

*Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій
в економіку України за видами економічної діяльності
станом на 01.01.2010 р.*

Приріст іноземного капіталу у звітному році спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, – на 1813,7 млн. дол. США, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку – на 537,6, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – на 451,2, а також на підприємствах промисловості – на 969,3, у тому числі переробної – на 885,1 млн. дол. США. Серед галузей переробної промисловості найбільше зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у хімічну та нафтохімічну промисловість (на 255,7 млн. дол. США) і у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 151,3 млн. дол. США).

На підприємствах промисловості зосереджено 9021,9 млн. дол. США (22,5% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), у тому числі переробної – 7740,8 та добувної – 1128,1 млн. дол. США (рис. 2).

Серед галузей переробної промисловості у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів вкладено 1837,2 млн. дол. США прямих інвестицій, у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 1401,2, хімічну та нафтохімічну промисловість – 1205,6, машинобудування – 1094,1, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 834,2 млн. дол. США.

У фінансових установах акумульовано 8968,4 млн. дол. США (22,4%) прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 4224,6 (10,6%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 4065,0 млн. дол. США (10,2%).

Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 19 тис. підприємств України. Сума кредитів та позик, отриманих підприємствами України від прямих інвесторів, на 1 січня 2010 р. становила 6615,2 млн. дол. США. Найбільше їх надійшло з Кіпру – 1848,3 млн. дол. США, Нідерландів – 802,2, Німеччини – 535,6, Франції – 503,4, Російської Федерації – 435,3, Австрії – 351,8, Сполученого Королівства – 243,4, Польщі – 194,7, Швеції – 189,7 та Сполучених Штатів Америки – 185,4 млн. дол. США.

Для регіональної структури ПІІ характерна суттєва диференціація. На п'ять найпривабливіших регіонів України у 2010 р. припадає майже 60% усіх іноземних інвестицій, із них 39,4% – на Київ (багато експортерів переводять капітали у столицю, тому що тут краще відшкодовують ПДВ). На Дніпропетровську область припадає 7,0% ПІІ, Харківську – 5,1%, Донецьку – 4,1, Київську – 3,8% (рис. 3).

Інвестори з Угорщини, Чехії, Польщі та Словаччини вкладають капітал у західні області України. Пріоритетними галузями в цьому регіоні є харчова, деревообробна промисловість і торгівля. ПІІ із США, Великобританії та Німеччини спрямовані на Дніпропетровщину (машинобудування і металообробка, внутрішня торгівля, харчова і хімічна промисловість, будівництво, транспорт), Донбас (машинобудування і металообробка, харчова промисловість, внутрішня та зовнішня торгівля), Одеську область (внутрішня торгівля, фінанси і кредит, будівництво, машинобудування і металообробка, транспорт) і Черкащину (хімічна промисловість, сільське господар-

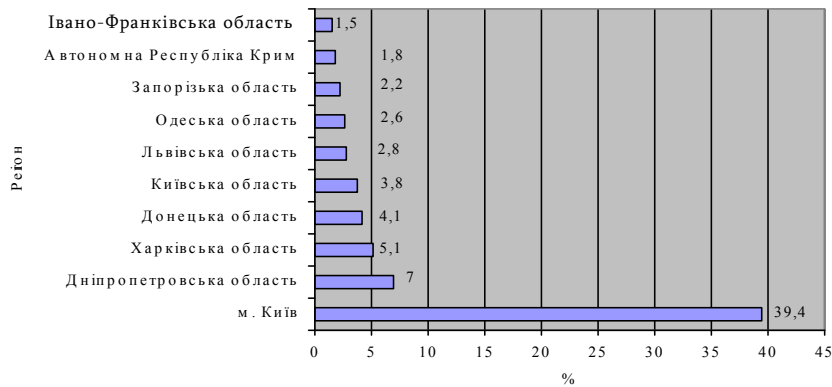

Рис. 3. Питома вага прямих іноземних інвестицій в економіку України по регіонах станом на 01.01.2010 р.

ство і харчова промисловість). Російські інвестиції в незначній кількості присутні в кожному регіоні України. Проте основна частка капіталів із Росії спрямована до Криму (охорона здоров'я, будівництво житла). На жаль, іноземних інвесторів з інших країн Крим як курортна зона зовсім не привертає. Інвестори з Нідерландів вкладають капітали в Київську і Львівську області, де їх цікавить харчова промисловість. Основна частина кіпрських інвестицій припадає на Одеську, Дніпропетровську, Львівську, Миколаївську і Полтавську області.

У звітному періоді приріст прямих іноземних інвестицій відзначився в таких регіонах України: АРК Крим; Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області; м. Київ, м. Севастополь. Зменшення прямих іноземних інвестицій спостерігалось у Закарпатській, Полтавській та Чернігівській областях України.

Висновки. У цілому можна відзначити формування певних тенденцій іноземного інвестування в Україні: переважання партнерів із країн, що розвиваються (за кількістю іноземних інвестицій), і партнерів із промислово розвинутих країн (за розміром інвестицій); збільшення частки інвестицій із країн СНД; реалізація спільних інвестиційних проєктів, як правило, на двосторонній основі; орієнтація підприємств з іноземними інвестиціями на виробництво товарів, якими світові ринки практично насичені та на сферу послуг; обережність західних партнерів щодо великих інвестицій, що зумовлено економічною і політичною нестабільністю, високим рівнем корупції, відсутністю надійних гарантій захисту інвестицій; активність малих зарубіжних фірм, орієнтованих на швидку віддачу невеликих інвестицій або вигоду від разових операцій, нерідко суто посередницьких або відверто спекулятивних; нерівномірність розподілу інвестицій за галузями і регіонами України, їх зосередження у промислових центрах України, зокрема в Києві; велика частка майнових внесків іноземних інвесторів у сукупному обсязі інвестицій, слабе використання механізмів фінансового ринку для інвестування.

Для того щоб і далі зростали обсяги й поширювалося застосування іноземних інвестицій, насамперед, необхідне таке: максимальне спрощення процедур, що регламентують взаємовідносини держави і підприємців у сфері залучення іноземних інвестицій; законодавче створення надійної системи страхування та перестраховування інвестиційних ризиків, заснування за участі держави страхової компанії та забезпечення її виходу на міжнародні страхові ринки; надання іноземному інвесторові права оренди (а не власності, як це нерідко пропонується) на земельну ділянку під розміщення підприємства з іноземним капіталом на вигідний для нього термін; залучення в інвестиційну сферу заощаджень іноземних громадян із використанням гарантійних механізмів їх повернення; створення системи гарантій стабільності для забезпечення довгострокового фінансування інвестиційних проєктів.

Література

1. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент: підруч. / І.О. Бланк, Н.М. Гуляєва. – К.: Київський нац. торговельно-економічний ун-т, 2003. – 358 с.
2. Ванькович Д.В. Аналіз фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів в Україні / Д.В. Ванькович, Н.Б. Демчишак // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 72-84.
3. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість в Україні / О.В. Гаврилюк // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 68-81.
4. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій / А.А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 99-108.
5. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: моногр. / В.І. Кириленко. – К.: Київський нац. економічний ун-т, 2005. – 232 с.
6. Матюшенко І.Ю. Іноземні інвестиції: навч. посіб. / І.Ю. Матюшенко, В.П. Божко. – К.: Професіонал, 2005. – 336 с.
7. Міжнародна інвестиційна діяльність: підруч. / Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий та ін.; за ред. Д.Г. Лук'яненко. – К.: Київський нац. економічний ун-т, 2003. – 387 с.
8. Панфілова Т. Україна в глобальному торговельному та інвестиційному середовищі / Т. Панфілова // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 75-84.
9. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 278 с.
10. Пешко А.В. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні / А.В. Пешко // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 1. – С. 97-100.
11. Статистичний щорічник України за 2008 рік. – К.: Держ. комітет статистики України, 2009. – 567 с.
12. Федоренко В.Г. Інвестиції та економіка України / В.Г. Федоренко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 12-16.
13. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України: навч. посіб. / В.Г. Федоренко. – К.: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2004. – 272 с.
14. Федорчук Д.Е. Нові перешкоди для іноземного інвестування в Україні / Д.Е. Федорчук // Економіка та право. – 2007. – № 1. – С. 32-37.
15. Ференс О. Інвестиційний клімат України / О. Ференс // Юридичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 69-70.

Надійшла до редакції 11.06.2010 р.